

УПРАВЛІННЯ ВАЛЮТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ БАНКУ

THE MANAGEMENT OF CURRENCY OPERATIONS FOR A BANK

УДК 336.745

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-52>**Марченко О.В.**

к.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту
Харківський національний університет будівництва та архітектури

Белікова Т.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту
Харківський національний університет будівництва та архітектури

Скорняков А.С.

студент
Харківський національний університет будівництва та архітектури

Marchenko Olha

Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture

Belikova Tetiana

Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture

Skornyakov Anton

Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture

Наведено основні валютні послаблення, що вказуються в Законі України «Про валюту і валютні операції», які спрямовується на поступову дерегуляцію інвестицій, спрощення проведення зовнішньоекономічних операцій і розширення переліку доступних валютних трансакцій. Виділено методи управління валютними ризиками, що є невід'ємною частиною діяльності комерційних банків. Наведено низку проблем, пов'язаних з організацією ефективного процесу управління валютним ризиком українськими банками, та зазначено головні. Виділено питання, пов'язані з організацією ефективного процесу управління валютним ризиком українськими банками. Наведено динаміку величини кредитів та депозитів в іноземній валюті. Проаналізовано сучасний стан розвитку валютних операцій українських банків та виявлено значний дисбаланс між обсягами кредитів та депозитів в іноземній валюті. Проаналізовано обсяги кредитів та депозитів нефінансових корпорацій та домашніх господарств у розрізі валют.

Ключові слова: комерційний банк, валюта, валютні операції, валютний нагляд, валютні ризики.

Приведены основные валютные послабления, которые указываются в Законе Украины «О валюте и валютных операциях» и которые направлены на постепенную дерегуляцию инвестиций, упрощение проведения внешнеэкономических операций и расширение перечня доступных валютных трансакций. Выделены методы управления валютными рисками, которые являются неотъемлемой частью деятельности коммерческих банков. Приведен ряд проблем, связанных с организацией эффективного процесса управления валютным риском украинскими банками, и указаны главные. Выделены вопросы, связанные с организацией эффективного процесса управления валютным риском украинскими банками. Приведена динамика величины кредитов и депозитов в иностранной валюте. Проанализировано современное состояние развития валютных операций украинских банков и выявлен значительный дисбаланс между объемами кредитов и депозитов в иностранной валюте. Проанализированы объемы кредитов и депозитов нефинансовых корпораций и домашних хозяйств в разрезе валют.

Ключевые слова: коммерческий банк, валюта, валютные операции, валютный надзор, валютные риски.

It has given the main foreign exchange exemptions that indicate in the Law of Ukraine On Currency and Currency Operations"; and that aim at the gradual deregulation of investments, simplification of foreign economic operations and the expansion of the list of available foreign exchange transactions. The new system is made up of eight major regulations issued by the NBU Board and is aimed at gradually deregulating investments, simplifying international operations, and expanding the list of allowed currency transactions. When managing currency transactions, it is important to take into consideration currency risks. Currency risks include characteristics such as forecasting complexity and volatility. It has been determined that over the last five years there has been a significant imbalance between the volume of loans and deposits in foreign currency. The methods of currency risk management are highlighted. A few problems related to the organization of an effective process of managing currency risk by Ukrainian banks are presented, and the main ones are indicated. The problems associated with the organization an effective process of managing currency risk by Ukrainian banks are highlighted. Effective management of financial institutions' foreign exchange operations depends on many internal and external factors. A fundamentally new monetary regulation system, which aims to bring currency surveillance closer to EU requirements, has a significant impact. It has found an imbalance between the volume of loans and deposits of non-financial corporations. In 2016, loans to non-financial corporations in US dollars more than 5 times exceeded their deposits. At the beginning of 2019, the gap between these indicators narrowed to 3.87 times in US dollars and 2.28 times in euros. It has analyzed current state currency operations development of Ukrainian banks. The dynamic of the value of loans and deposits in foreign currency is given. The volumes of loans and deposits of non-financial corporations and households by currency are analyzed. The methods of currency risk management are highlighted.

Key words: commercial bank, currency, currency operations, currency control, currency risks.

Постановка проблеми. Одним із напрямів банківської діяльності є валютні операції банків, які банківські установи виконують зі значними ризиками, оскільки вони є одночасно і покупцями, і продавцями валюти. Зміна законодавства у сфері валютних операцій скасувала попередню систему валютного регулювання, яка унеможлиблювала проведення будь-яких дій, що не були визначені як дозволені. На зміну їй прийшла нова система регулювання, яка передбачає низку валютних послаблень, що повинні сприяти наближенню розвитку вітчизняної банківської системи до європейської, стимулювання зростання інвестицій. Тому управління валютними операціями банків нині є першочерговим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями валютних операцій займалися такі відомі вчені, як О. Дзюблук, О. Кириченко, Л. Примостка, І. Жиглей, Л. Жидєєва, Н. Литвин,

І. Сало, Я. Белінська, М. Адлер, К. Редхед, Ф. Найт, Д. Франкель, А. Шапіро, К. Редхед та ін.

Постановка завдання. У працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених ґрунтовно досліджено питання управління валютними операціями банків, методи зменшення впливу кредитних ризиків на діяльність фінансових установ. Проте постійні зміни в економіці України, введення нового Закону «Про валюту і валютні операції», скасування попередніх норм і правил вимагають постійних досліджень у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суттєвим аспектом інтеграції України до європейського простору є участь у міжнародній торгівлі, яка неможлива без здійснення валютних операцій. Управління валютними операціями є частиною валютної політики, метою якої є підтримка національної валюти на достатньому рівні.

Ефективне управління валютними операціями повинне забезпечити конвертованість гривні, належний курс національної валюти до вільно конвертованих валют, захист іноземних інвестицій у різні сфери економіки. Для належного управління валютними операціями необхідний постійний моніторинг впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на розвиток цих операцій.

Згідно із Законом України «Про валюту і валютні операції», валютною операцією називається така, яка має одну чи декілька з таких ознак: операція, що зв'язана з переходом права власності і права вимоги на валютні цінності, крім національної валюти; ввезення чи вивезення через митну територію України валютних цінностей; торгівля валютою.

Ключовою подією 2018 р. з погляду сприяння вільному руху капіталу стало ухвалення Верховною Радою України у червні законопроекту «Про валюту і валютні операції», розробленого Національним банком разом з експертами Проекту технічної допомоги Європейського Союзу і підтриманого профільним комітетом парламенту [1]. Із 07.02.2019 Закон набрав чинності. У цьому Законі було змінено поняття «валютний контроль» на «валютний нагляд». Згідно із Законом, валютний нагляд – це система заходів, спрямованих на забезпечення дотримання суб'єктами валютних операцій та уповноваженими установами валютного законодавства [2].

На виконання Закону Національний банк розробив нову систему валютного регулювання. Нова система, складена з восьми основних постанов Правління Національного банку спрямовується на поступову дерегуляцію інвестицій, спрощення проведення зовнішньоекономічних операцій і розширення переліку доступних валютних трансакцій. Серед ключових валютних послаблень, які передбачив Національний банк у новій системі регулювання: запровадження ризик-орієнтованого нагляду на зміну тотальному валютному контролю; скасування попереднього резервування гривні для купівлі валюти бізнесом; збільшення граничних строків розрахунків за експортно-імпортними контрактами вдвічі до 365 днів; зменшення вимоги до обов'язкового продажу валютних надходжень із 50% до 30%; дозвіл на вільне використання рахунків юридичних осіб – резидентів за кордоном, і навпаки – відкриття рахунків нерезидентів в Україні; заміна індивідуальних ліцензій на валютні операції зручною системою електронних лімітів; дозвіл на online-купівлю іноземної валюти фізичними особами [1]. Також збільшено ліміт на перекази іноземної валюти за кордон без відкриття рахунку для фізичних осіб із 15 до 150 тис грн на день [3].

Окрім того, згідно із Законом «Про валюту і валютні операції», ліцензії на проведення останніх нині видаються безстроково, тоді як раніше видавалися на строк до трьох років.

Під час управління валютними операціями важливо враховувати валютні ризики. Найбільш непередбачуваними є валютні ризики, що впливають на дохідність операцій у майбутніх періодах. Валютним ризикам притаманні такі характеристики, як складність прогнозування та мінливість. Імовірність їх настання та ступінь впливу на фінансову установу залежать не тільки від внутрішніх, а й від зовнішніх чинників, таких як зміна законодавства (як України, так і країн-контрагентів), політична та економічна стабільність у країні, інфляційні коливання.

Існує низка проблем, пов'язаних з організацією ефективного процесу управління валютним ризиком українськими банками, серед яких головні: ретроспективний підхід до процесу управління валютним ризиком; недостатність комплексного й усебічного регулювання валютних правовідносин; низька ефективність систем менеджменту та контролю валютного ризику в банках; відсутність дієвого строкового валютного ринку, інструменти якого давали б змогу ефективно хеджувати валютний ризик. Окрім того, можна виділити погіршення фінансового стану або банкрутство і ліквідація установи, з якою було укладено зобов'язання. Щоб вирішити ці проблеми, вітчизняні банки використовують різноманітні методи управління валютним ризиком. Методика управління ризиками є невід'ємною частиною діяльності комерційних банків, яка спрямована на економічно ефективний захист кредитної установи від неприємних або від непередбачуваних подій, які завдають матеріальних збитків банку [4, с. 156].

Валютний ризик повинен бути ідентифікований та оцінений, необхідно визначити ступінь його впливу на фінансові результати діяльності компанії. Лише після цього можна з'ясувати питання про те, чи необхідно страхувати компанію від негативних впливів коливань курсів і як це зробити. У світовій теорії та практиці існує досить велика кількість різних методів хеджування валютних ризиків, основними серед яких можна назвати: структурне збалансування активів, пасивів, кредиторської та дебіторської заборгованості; стратегію випереджень та запізнювань; угоду про поділ ризиків; кредитування та інвестування в іноземній валюті; структурування зустрічних валютних потоків; паралельні позички; валютні застереження (прямі, непрямі і мультивалютні); валютні «подушки» (додавання маржі до ціни); створення реінвойсингових центрів; операції з валютними деривативами (форвардні контракти, своп-контракти, опціонні угоди, валютні ф'ючерсні контракти); дисконтування вимог в іноземній валюті (форфейтинг); самострахування та ін. [5, с. 385].

Управління ризиками – це процес, за допомогою якого банк виявляє (ідентифікує) ризики, оцінює їх величину, здійснює моніторинг і контролює свої позиції, а також ураховує взаємозв'язки між

різними категоріями (видами) ризиків. Побудова тактики управління валютними ризиками комерційних банків – дуже складний процес, пов'язаний із виокремленням та використанням сильних боків комерційного банку на ринку фінансових інструментів. Щоб визначити тактику комерційного банку в управлінні валютними ризиками, необхідно врахувати два чинники: частку комерційного банку на ринку операцій регіону, пов'язаних з обігом валют; внутрішню частку операцій кредитної організації в іноземній валюті в загальній кількості або грошовій масі операцій комерційного банку [4, с. 157].

Фінансова криза 2008 р., а потім політична нестабільність, що розвивалася з 2014 р., спровокували дисбаланс між обсягами кредитів та обсягами депозитів в іноземній валюті, що представлено на рис. 1 (за даними НБУ [6]).

З рис. 1 видно, що за останні п'ять років спостерігається значний розрив між обсягами кредитів та

депозитів в іноземній валюті. Найбільший розрив спостерігається на початку 2016 р.: обсяги кредитів перевищували обсяги депозитів в 1,75 рази, що є негативним чинником розвитку валютних операцій. В останні два роки розрив дещо скоротився. У табл. 1 представлено обсяги кредитів та депозитів нефінансових корпорацій у розрізі валют.

Із табл. 1 видно дисбаланс між обсягами кредитів та депозитів нефінансових корпорацій. У 2016 р. обсяги кредитів нефінансових корпорацій у доларах США більш ніж у п'ять разів перевищували обсяги їх депозитів. На початок 2019 р. розрив між цими показниками скоротився до 3,87 рази в доларах США і 2,28 рази в євро. Обсяги кредитів та депозитів домашніх господарств представлено в табл. 2.

Обсяги депозитів домашніх господарств як у доларах, так і в євро перевищують обсяги кредитів, за рахунок чого дещо нівелюється дисбаланс між загальними обсягами позичок та вкладень.

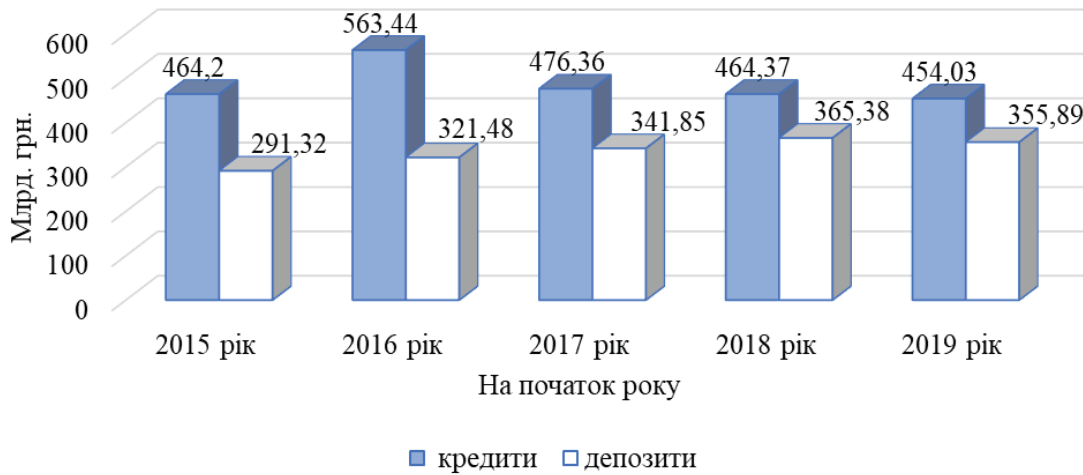

Рис. 1. Величина кредитів та депозитів в іноземній валюті

Таблиця 1

Обсяги кредитів та депозитів нефінансових корпорацій у розрізі валют

Станом на початок року	Кредити та депозити нефінансових корпорацій, млрд грн				Відхилення величини депозитів від кредитів	
	Кредити		Депозити		у доларах США	в євро
	у доларах США	в євро	у доларах США	в євро		
2015	328,49	35,87	67,25	11,67	-261,24	-24,20
2016	426,82	40,93	83,72	16,24	-343,10	-24,69
2017	349,72	43,12	90,04	21,50	-259,68	-21,62
2018	337,20	60,95	94,98	28,14	-242,22	-32,81
2019	322,89	71,82	83,54	31,49	-239,35	-40,33

Таблиця 2

Обсяги кредитів та депозитів домашніх господарств у розрізі валют

Станом на початок року	Кредити та депозити домашніх господарств, млрд грн				Відхилення величини депозитів від кредитів	
	Кредити		Депозити		у доларах США	в євро
	у доларах США	в євро	у доларах США	в євро		
2015	97,63	2,21	180,63	31,77	83,00	29,56
2016	93,46	2,23	187,00	34,52	93,54	32,29
2017	81,59	1,93	196,19	34,12	114,60	32,19
2018	64,49	1,73	202,85	39,41	138,36	37,68
2019	57,59	1,73	203,39	37,47	145,80	35,74

НБУ, вводячи валютний нагляд, який на відміну від валютного контролю має на меті лібералізацію у сфері управління валютними операціями, об'явив про незворотність упроваджених валютних послаблень.

16 жовтня 2019 р. Президент України підписав Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вдосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» (закон про «спліт»), згідно з яким зменшується кількість контролюючих органів для регулювання установ на ринках небанківських фінансових послуг. Повноваження Нацкомполсуду у цій сфері частково передаються до Національної комісії із цінних паперів та фондового ринку, частково – до Національного банку України.

Окрім того, у 2018 р. також впроваджено низку змін до законодавства з питань депозитарної діяльності, найбільш значущою з яких стало визначення порядку обслуговування операцій розміщення облігацій внутрішніх державних позик серед клієнтів первинних дилерів (брокерські договори), що надало доступ на первинний ринок державних цінних паперів приватним інвесторам. Упродовж 2018 р. Національний банк також продовжував активну роботу з реалізації проєкту щодо встановлення двосторонніх кореспондентських відносин із міжнародним депозитарієм [1].

Висновки з проведеного дослідження. Ефективне управління валютними операціями фінансових установ залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх чинників. Значний вплив має принципово нова система валютного регулювання, яка спрямована на наближення валютного нагляду до вимог ЄС.

Важливим завданням повинно стати усунення дисбалансу між обсягами кредитів та депозитів в іноземній валюті, оскільки цей чинник негативно впливає на дохідність банківських установ, стійкість валютного курсу, інфляційні коливання. Необхідне користування ефективними методами хеджування валютних ризиків, оскільки матеріальні збитки окремих установ можуть вплинути на фінансову стабільність усієї банківської системи.

Побудова банками дієвої системи управління валютними операціями з використанням новітнього вітчизняного та європейського досвіду сприятиме швидкому розвитку банківської системи України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Річний звіт Національного банку України 2018. Київ, 2018. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=95170958> (дата звернення: 16.10.2019).
2. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19> (дата звернення: 16.10.2019).
3. Звіт про фінансову стабільність. Київ, 2019. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=96887766> (дата звернення: 16.10.2019).
4. Олешко Т.І., Гребенюк С.В. Тактика управління валютними ризиками комерційних банків. *Науковий Вісник ДГМА*. 2017. № 2(23Е). С. 155–158.
5. Момот Ю.Г., Дунайчук С.М. Стратегія хеджування валютних ризиків у зовнішньоекономічній діяльності підприємств. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 17. С. 382–390. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2018/17_2018_ukr/64.pdf (дата звернення: 16.10.2019).
6. Грошово-кредитна та фінансова статистика. Київ, 2015–2019. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15727773&cat_id=36450 (дата звернення: 16.10.2019).

REFERENCES:

1. Richnyi zvit Natsionalnoho banku Ukrainy (2018) [Annual Report of Ukraine National Bank]. Available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=95170958> (accessed 16 November 2019).
2. Pro valiutu i valiutni operatsii: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018. no 2473-VIII (2018) [Law of Ukraine On Currency and Currency Operations] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19> (accessed 16 November 2019).
3. Zvit pro finansovu stabilnist (2019) [Financial Stability Report]. Available at: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=96887766> (accessed 16 November 2019).
4. Oleshko T.I., Hrebenuk S.V. (2017) Takyka upravlinnia valiutnykh ryzykamy komertsiinykh bankiv [Currency risk management tactics of commercial banks]. *Nauchnyi vestnyk DHMA* [Scientific Herald Donbass State Engineering Academy] vol. 2 (23E), pp. 155–158.
5. Momot Yu.H., Dunaichuk S.M. (2018) Stratehiia khedzhuvannia valiutnykh ryzykiv u zovnishnoekonomichnii diialnosti pidpriemstv. [Currency hedging strategy in foreign economic activity of enterprises] *Infrastruktura rynku* [Market Infrastructure]. vol. 17, pp. 382–390. Available at: http://market-infr.od.ua/journals/2018/17_2018_ukr/64.pdf (accessed 16 November 2019).
6. Hroshovo-kredytna ta finansova statystyka (2015–2019) [Monetary and financial statistics]. Available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15727773&cat_id=36450 (accessed 16 November 2019).